

СТАТТІ

Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії

УДК 929 (477)

Бакалець О. А.

**ЛІЧБА ТА ОБІГ ГРОШЕЙ В ПОДІЛЬСЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV СТ.**

Автор статті, зібравши та опрацювавши дані про 62 подільських скарби другої половини XIV ст., робить спробу розкрити особливості лічби та обігу грошей, роль європейських монет і аналогів місцевого карбування на грошовому ринку Подільського князівства другої половини XIV ст.

Ключові слова: Подільське князівство, празький гріш, галицько-руський грошик, подільський полугрошик, денарій, пул, дирхем, півгріш.

Подільське князівство виникло на території історичного Пониззя у 1345 р. (за іншими даними – у 1352 р.) і перестало існувати 1403 р. Його появі на історичній арені сприяла геополітична ситуація у 40-50-х роках XIV ст., зокрема події у сусідніх державах – Галицько-Волинській землі, Молдавії, Золотій Орді, Литві, Польщі та Угорщині.

Нові державотворчі процеси на Поділлі посилювались у середині XIV ст. після падіння Галицько-Волинської держави в 1340 р. та смерті могутнього золотоординського хана Джанібєка (1313 – 1339). Влада Золотої Орди на захід від Дніпра почала слабшати, чим скористалася Литва захопивши Волинь. У середині 1340-х років, внаслідок боротьби за спадщину Галицько-Волинського князівства (Галицька Русь), виникло нове державно-територіальне утворення – Подільське князівство [11; 13].

За свідченням Я. Дашкевича назві «Поділля» передувала назва «Пониззя» – регіон у середній течії Дністра у XIII – середині XIV ст. Назва походить від «низу», тобто території, яка розташована нижче за течією від Галича [10, с. 34-35]. На думку дослідника Поділля М. Молчановського, територія князівства охоплювала землі від межиріччя р. Стрипи і Золотого Поток (дві притоки Дністра) на заході і аж до Дніпра – на сході. На південному заході природною межею історичного Поділля була ріка Дністер, а на півдні – степова зона, підконтрольна в той час Золотій Орді. На півночі Подільське князівство межувало з Волинською та Київською землями [17, с. 417]. Таким чином, у другій половині XIV ст. історичне Поділля включало в себе сучасні південно-східну частину Тернопільської, Хмельницької, Вінницької та центральну частину Черкаської областей.

Проблемам виникнення та функціонування Подільського князівства, особливостям грошового обігу, ідентифікації монет, метрологічним показникам «подільських полугрошиків» Костянтин Коріатович присвятили свої наукові розвідки М. Котляр [13; 14], О. Погорілець, [19; 20; 21], А. Шостопап [22; 23], Р. Саввов [18; 20], О. Бакалець [1; 2; 7]. Документи свідчать про те, що наприкінці 40-х – на початку 50-х років XIV ст. на подільських землях утвердились брати Коріатовичі, онуки Гедиміна, племінники великого князя Ольгерда (1345 – 1377): Юрій, Олександр, Борис, Костянтин і Федір. Їхня влада зміцніла після надання військової допомоги князю Ольгерду під час його походу 1362 р. проти ханів «отчичів і дідичів Подільської землі» – Хаджибея та Котлубея поблизу р. Сині Води. Літописець підкреслює, що після перемоги над ординцями, Ольгерд повернувся до Литви, а «все окраины с Подольем поручил и дал в панование» своїм племінникам князям Коріатовичам [25, с.12].

Першими удільними князями Подільської землі зі столицею у м. Смотричі були Юрій та Олександр Коріатовичі, які до 1366 р. виступили на боці литовського князя Ольгерда, а після того перебували у васальній залежності від Польського короля. Починаючи від цього часу володарі Подільського князівства правили разом – склалася традиція дуумвірату старшого та молодшого братів [16, с.172]. Але 1374 р. Юрій Коріатович був отруєний молдавськими боярами після його невдалої спроби заволодіти престолом у Молдавському князівстві. Воевода Петро Мушат, який одружився на сестрі Коріатовичів Анастасії, став законним господарем Молдавії (1375 – 1391). Подільські князі Олександр і Борис у 1377 р., внаслідок військового

походу польсько-угорського короля Людовіка I Анжуйського на українські землі, визнали себе васалами останнього. Про це свідчить розміщення гербового щита (на інших монетах – коронованої голови страуса з підковою у дзьобі) угорських королів Анжуйської династії на «подольських полугрошиках» 80-х років XIV ст. князя Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/91) та молдавських грошак Петра Мушата (1375 – 1391), який також визнав васальну залежність від згаданого монарха. Після смерті у 1382 р. Людовіка I Анжуйського князі Борис та Костянтин взяли участь у в обранні великого князя Литовського Ягайла на польський престол, одруженні його з польською королівною Ядвігою та укладенні родинної Кревської унії у 1385 р. між Польщею та Литвою. У 1379 р. князі Коріатовичі розпочали масштабну реконструкцію Кам'янецького замку, куди було перенесено столицю Подільського князівства зі Смотрича. 1380 р. у битві з військами хана Мамає загинув князь Олександр, а його наступником став Костянтин Коріатович (1380 – 1388/91), який «керував Подільською землею цілком самостійно, але недовго» [15, с. 11].

У кінці 1393 р. Поділля перейшло під владу польського короля та великого литовського князя Владислава Ягайла. Той 1399 р. передав Західне Поділля своєму молодшому брату Свидригайлу, який правив Подільським князівством до 1401 р., коли втік до Тевтонського ордену в Пруссію. Подільська земля, за винятком її східної частини (Вінницького та Брацлавського повітів), мала окремий статус перебуваючи під владою польського короля, а не великого князя литовського. Все це стало причиною 40-літнього конфлікту за Поділля між великим литовським князем Вітовтом Кейстуовичем (1392 – 1430) та польським королем Владиславом Ягайлом (1386 – 1434). Останні Коріатовичі Федір і Василь остаточно відмовились від Подільського князівства у 1403 р.

На той час традиційна торгівля купців Галичини з балканськими країнами, Молдавським князівством, кримсько-генуезькими містами проходила через подільські міста Сатанів, Смотрич, Кам'янець, про що свідчать там знахідки монетних скарбів цих країн кінця XIV – початку XV ст. [2; 3; 4; 6; 12; 20; 21]. Асортимент грошового подільського ринку другої половини XIV ст. був досить широким і різноманітним. Це були переважно європейські срібні гроші, півгроші і денарії монетних дворів Польщі, Угорщини, Австрії, Литви, Молдавії, Подільського і Київського князівств, срібні динарії та мідні пули Золотої Орди. В окремих скарбах також зустрічаються зливки срібних гривень татарського, новгородського, чернігівського та литовського типів. Визначною подією у період правління Коріатовичів на Поділлі стало карбування власної срібної монети – «подольського полугрошика» за князя і діда Поділля Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/91) та срібного денарія за князювання Федора Коріатовича (1388 – 1394) [21; 22; 23].

Монети Подільського князівства Костянтина Коріатовича карбувалися на високому художньому і технічному рівні на срібних монетних кружках діаметром близько 18 мм і вагою близько 1 г (проба срібла цих монет становила 875-925) [24; 228]. Вага і діаметр півгрошів Костянтина і Людовіка (1379 – 1382) чи Владислава Опольського (1372 – 1378) майже були однаковими і дорівнювали половині празького гроша. На нашу думку, сенсаційні знахідки у 2012 – 2017 рр. ще 10 монетних скарбів кінця XIV – початку XV ст., у яких присутні понад 100 «подольських полугрошків», свідчать про їх широке використання населенням Поділля в місцевому грошовому обігу і торгівлі [4; 20; 21; 22; 23]. На подільському ринку переважали срібні півгроші та денарії польських королів: Казимира Великого (1333 – 1370), Людовіка Угорського (1342 – 1382), Владислава II Ягайла (1386 – 1434) (див. Додаток Б).

Розглянемо топографію нових скарбів монет Поділля другої половини XIV ст., зафіксованих у нових публікаціях Р. Саввова та авторських описах О. Погорільця, А. Шостопапа, Б. Кульчицького, В. Шапринського, В. Косака, О. Пінкаевича, І. Яковеліса, О. Бакальця [2; 7; 8; 9; 20; 21; 22; 23; 24; 25]. Зібрана нами топографія знахідок подільських скарбів другої половини XIV ст. засвідчує про швидке поширення серед міських та сільських жителів Поділля польської срібної монети (див. Додаток Г). У 34 (54,2 %) з 62 змішаних скарбових комплексів другої половини XIV ст. наявні коронні монети Польського королівства та галицько-руські грошики і денарії, відкарбовані на монетному дворі у м. Львові за наказами польських королів (див. Додаток Б)[9]. Порівняємо дані, викладені у зведеній таблиці № 2. «Монетні скарби Поділля другої половини XIV ст. за державною приналежністю». Перше

місце в скарбах досліджуваного періоду займають галицько-руські грошики (півгроші) львівського карбування, вони присутні у 28 (45,16 %) скарбах. На другому місці знаходяться тезаврації срібних монет Золотої Орди, вони наявні у 25 (40,32 %) скарбових комплексах, на третьому місці – празькі гроші Чехії, які присутні у 19 (30,64 %) скарбах. На четвертому місці перебувають півгрошики Подільського князівства часу правління Костянтина Коріатовича – 17 (27,41 %). Коронні польські монети краківського карбування займають в скарбах Поділля лише п'яте місце, вони присутні у 14 (22,58 %) зафіксованих скарбах (не рахуючи львівського карбування). На шостому місці перебувають монети Угорщини та Великого князівства Литовського (у 6 (9,67%) скарбах кожна з країн), на сьомому – гроші та півгроші Молдавського князівства Петра Мушата і київського князя Володимира Ольгердовича (у 6 (9,67%) скарбах), на восьмому – грошини та шилінги Тевтонського Ордену в Пруссії, денарії Австрії та Сілезії, які присутні у 2 (3,22%) подільських скарбах другої половини XIV ст. На дев'ятому, останньому місці в нашому дослідженні, знаходяться монети Візантійської імперії, Кримського улусу та Новгород-Сіверського князівства – по одній знахідці (1,61%) (**див. Додаток Б**).

Проаналізуємо склад окремих скарбів монет Поділля другої половини XIV ст., які найбільш повно проілюструють спектр грошового ринку, назви монет, їх метрологічні показники, номінали та країни-емітенти. У 2012 / 2015 рр. поблизу містечка Смотрич Городоцького району Хмельницької області на орному полі, поблизу притоки Дністра р. Смотрич, на площі близько 0,1 га виявлено великий скарбовий комплекс з 916 срібних монет кінця XIV ст., який містив 737 (80,28 %) галицько-руських грошиків, 128 (13,94 %) празьких грошів, 50 (6,81 %) півгрошів Подільського князівства Костянтина Коріатовича (1380 – 1388 / 1391), 6 (0,65 %) молдавських грошів, 5 (0,54 %) угорських денаріїв, 3 (0,32%) джучидські дирхеми, 1 (0,10 %) монету київського наслідування дирхемам Джанібєка, 1 (0,10 %) монету Новгород-Сіверського наслідування Корибута джучидським дирхемам. У комплексі були присутні 2 (0,21 %) срібні гривні човникоподібної форми, вагою приблизно 200 – 206 г. Смотрицький скарб був захований у землю не раніше середини 80-х років XIV ст. Цю думку підтверджує відсутність у скарбі популярних на Поділлі галицько-руських грошиків Владислава Ягайла (1386 – 1434), карбування яких розпочалося у Львові в 1387 – 1389 рр. [20]. На лицьовому боці «подольських півгрошиків» з смотрицького скарбу відкарбований герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-Змієборець, який списом вбиває змія. Написи на монетах Костянтина виконані латиною в готичному стилі з іменем правителя і його титулами: «[M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина)». На зворотному боці подільських монет викарбований герб угорських королів з династії Анжу – геральдичний щит з сімома ліліями справа та круговий напис: «+D(VCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE SMOTRIC (князя, дідача та господаря Смотрича (чи Поділля)». Подібний герб містився на молдавських грошах Петру Мушата (1375 – 1391) та його наступників в кінці XIV – в першій половині XV ст. [6]. Подільські монети виготовлені із срібла 875-900 проби. Вага півгрошів коливається від 0,72 до 1,01 г, діаметр – від 17, 6 до 18, 5 мм, тобто вони карбувалися за тією ж монетною стопою і тими ж парами штемпелів як і раніше виявлені і досліджені Р. Саввовим, О. Погорільцем, А. Шостопалом «подольські полугрошики»[20; 21; 22; 23; 24; 25]. На декількох монетах Костянтина, на зворотному боці розміщене зображення голови страуса з короною на голові і підковою у дзьобі (**див. Додаток В**). Цей другий тип монет Костянтина ідентифікував подільський нумізмат Р. Саввов, який висловив думку про те, що зображення страуса з короною на голові було взято із зображення на нашоломнику першого угорського короля з Анжуйської династії Карла-Роберта I (1308 – 1342) [5, с. 68]. Королівство Чехія у Смотрицькому скарбі представлено 128 празькими грошами Яна I Люксембурзького (1310 – 1346) та Карла I (1346 – 1378), але лише 8 з досліджених монет цих правителів не були обрізані під розмір і вагу півгрошів. У скарбі присутні 26 галицько-руських грошиків львівського карбування часу правління польського короля Казимира III (1333 – 1370). Як і празькі гроші, 11 галицько-руських грошиків були обрізані. Правитель Галицької Русі Владислав Опольський (1372 – 1378) у смотрицькому скарбі представлений 41 галицько-руським грошиком (з них 6 наслідувань, 6 обрізаних та один грошик з зображенням орла). Ростислав Саввов, провівши дослідження 6 галицько-руських грошиків вказаного правителя, переконливо довів думку про

те, що ці монети є якісним місцевим наслідуванням львівських монет Владислава Опольського (1372 – 1378), які карбувалися на Поділлі не з метою фальшування, а з метою поповнення дефіциту місцевих монет, як сурогатні гроші [20]. Це свідчить про існування певної традиції місцевого монетного карбування на Поділлі.

Також у згаданому скарбі присутні 670 галицько-руських грошків короля Людовіка Угорського (1342 – 1382). Частина цих монет добре збереглися, але більшість потерті, що свідчить про їх активне використання на галицькому та подільському грошових ринках. Угорська королева Марія Угорська (1382 – 1386/1395) у досліджуваному скарбі представлена 5 срібними денаріями двох різновидностей. Серед цих монет присутні два денарії пізнього типу без ініціалів королеви Марії, які почали на думку Р. Саввова, карбуватися з 1384/5 року [20, с. 16]. Молдавське князівство у скарбі представлене досить популярними на молдавському та подільському ринках 6 срібними грішми молдавського господаря Петра Мушата (1375 – 1392). Вказані монети знаходяться у доброму стані і відносяться до раннього типу з розміщеними на анжуйському щиті сімома ліліями і датовані 1387 – 1388 рр. [20, с.14]. У скарбі міститься однобічне наслідування джучидському дирхему Новгород-Сіверського князівства зі знаком князя Дмитра Корибута (1382 – 1404) середини 80-х років, а Київське князівство представлене наслідуванням дирхема хана Джанібєка (1342 – 1357). У комплексі присутні три срібні дирхеми Золотої Орди – недатований данг хана Тохтамиша (1380 – 1395) та два його наслідування. Отже, детальний аналіз смотрицького скарбу 2012 / 2015 р. показує значну роль на подільському грошовому ринку, поряд із традиційною для цього часу і цього регіону монетою, місцевих емісій грошей Подільського князівства. Період накопичення грошей скарбу становить близько 50 років, що відповідає півстолітньому існуванню подільського князівства на чолі з братами Коріатовичами.

У 2012 р. на полі, поблизу шляху місцевим жителем с. Слобідка Сатанівська (розташоване за 1 км від м. Сатанова) був викопаний скарб зі 137 срібних монет кінця XIV ст. У скарбі домінують 65 (48,1 %) срібних галицько-руських грошків короля Людовіка Угорського (1342 – 1382) (див. Додаток Б). Друге місце за кількістю монет займають галицько-руські грошики Владислава Опольського (1372 – 1379), яких у скарбі присутні 41 (30,3 %) монета (з них 6 наслідувань, 6 обрізаних та один грошик із зображенням орла). Польське королівство представлене у комплексі 26 (19,2 %) галицько-руськими грошиками короля Казимира III (1333 – 1370), серед яких було 11 обрізаних (див. Додаток Б). У скарбі присутні також 4 (2,9 %) потертих півгроші Владислава II Ягайла (1386 – 1434), ймовірно ранніх випусків. Найбільшу цінність у скарбі має подільський срібний півгріш (0,7 %) князя Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/91) першої половини 80-х років XIV ст. На аверсі монети зображений герб князів – Св. Юрій-змієборець та круговий напис: [M]ONET[A]*CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина). На реверсі зображено старий герб угорських королів з династії Анжу – голова страуса з короною та підковою у дзьобі та круговий напис: +D(UCIS)H(EREDIS ET) D(OMINI DE): PODOLI [A] (князя, дідича та господаря Поділля). Вага монети – 1 г, діаметр 18,5 мм. Найстаріші монети слободо-сатанівського скарбу – галицько-руські грошики Людовіка Угорського (1342 – 1382), наймолодші – срібні півгроші Владислава II Ягайла (1386 – 1434) кінця XIV ст.

Вперше «подольські полугрошики» у Вінницькій області були виявлені у немирівському скарбі кінця XIV ст. Скарб був виявлений в кінці осені 2014 р. (влітку 2017 р. на тому ж полі виявлено ще 7 срібних подільських півгрошів) в передмісті м. Немирова. Він складався з 19 срібних монет кінця XIV ст. У знахідці були присутні 5 потертих срібних празьких грошів Яна I Люксембурзького (1310 – 1346), 3 галицько-руські грошики Людовіка Угорського (1370 – 1382), 5 півгрошів Владислава II Ягайла (1386 – 1434) 80-х років XIVст., 4 денарії Марії Угорської (1382 – 1386/1395) та 3 подільських півгроші Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/91). На аверсі монет Костянтина відкарбоване зображення Св. Георгія Переможця на коні із списом в руці, яким він вбиває змія, на реверсі – зображено короновану голову страуса із підковою у дзьобі. Стан збереження монет задовільний. Проба срібла монет висока, вага першої монети 1 г, діаметр – 18 мм, вага другої монети – 0,85 г, діаметр близько 18, 5 мм. Найстаріша монета немирівського скарбу – празький грош Яна I

Люксембурзького (1310 – 1346), наймолодші – подільські півгроші Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/91).

Навесні 2016 р., поблизу с. Павлівка Тальнівського району Черкаської області, в коріннях дерева лісосмуги між Черкаською та Кіровоградською областями, поблизу р. Синюха, виявлено залишки шкіряного гаманця з 2 півгрошами подільського князя Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/94) та 4 галицько-руськими грошиками короля Людовіка Угорського (1370 – 1382). Вага подільського півгрошика становить 0,99 г, фрагмента – 0,21 г. На фрагменті подільського півгрошика прослідковується зображення св. Юрія Змієборця, на зворотному боці монети – герб угорської династії Анжу із зображенням геральдичного щита з ліліями. На лицевій стороні цілого півгроша Костянтина зображений герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-змієборець на коні із списом у правій руці та круговий напис: [M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина). На зворотній стороні зображено старий герб угорських королів з династії Анжу – голова страуса з короною і підковою у дзьобі та круговий напис: +D(VCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE PODOLI [A] (князя, дідича та господаря Поділля). Стан збереження галицько-руських грошиків короля Людовіка Угорського (1370–1382) добрий.

На початку 2017 р. на адміністративному кордоні Тернопільської та Івано-Франківської областей виявлено ще два «подільських полугрошики» першого типу разом із двома пернями галицького типу. Отже, розглянувши топографію знахідок скарбів монет Поділля другої половини XIV ст., можна зробити наступні висновки. З розвитком укріплених міст, ремесел, сільського господарства, місцевої та і транзитної міжнародної торгівлі на Поділлі в грошовому обігу перебувають срібні монети Галицької Русі, Чехії, Польщі, Золотої Орди, Угорщини, Молдавського, Подільського, Київського, Новгород-Сіверського князівств, окремих державних утворень Священної Римської імперії, Візантії та Італії. Топографія знахідок скарбів (17), у яких присутні подільські півгроші Костянтина Коріатовича (Хмельниччина, Вінниччина, Тернопільщина, Черкащина, Київщина, Івано-Франківщина, Румунія, Молдова та Угорщина) яскраво показує їх роль як місцевих грошей на подільському ринку так і роль в міжнародній торгівлі. Карбування власної монети на Поділлі на Смотрицькому та Кам'янецькому монетному дворах у 80-ті роки XIV ст. свідчить про відносну самостійність та могутність Подільського князівства на чолі з князем і дідичем Костянтином Коріатовичем (1380 – 1388/91). Детальний аналіз Смотрицького 2012 р., Немирівського 2015 р. та Павловського 2016 р. скарбів свідчить про те, що поряд із традиційною для цього часу польською, угорською, чеською, золотоординською, галицькою, молдавською монетою, місцеві подільські півгроші в Подільському князівстві були досить популярні, про що також свідчать також грамоти литовського князя Вітовта початку XV ст. В грошовому обігу Поділля в досліджуваний період перебували лічильні одиниці: копа, яка складала 60 грошів, півкопа (30 грошів), гривня (вагова гривня 196-206 г срібла), та реальні гроші: гріш, півгріш, тернарій, денарій, данга, дирхем, пул.

1. Бакалець О. А. Скаби Барської землі Поділля: історико-нумізматичне дослідження (XIV – початку XV ст. / О. А. Бакалець. – Бар – Вінниця, 2017. – 128 с.
2. Бакалець О. А. Скарби Поділля XIV – середини XVII ст. Документи та матеріали. – Бар-Вінниця-Кам'янець-Подільський – Хмельницький – Київ, 2017. – 200 с., іл.
3. Бакалець О. А. Зображення холодної зброї на європейських монетах XIV – середини XVII ст. з скарбів Поділля / О. А. Бакалець // II Міжнародна зброєзнавча конференція: тези доповідей. – Київ, 16-18 травня 2016 р. – С. 30-34.
4. Бакалець О. А. Лисогірський та Юринецький монетні скарби як джерела вивчення грошового обігу Поділля в XIII – початку XVII ст. / О. А. Бакалець // Вісник Черкаського національного університету: історичні науки та джерелознавство. – Черкаси, 2013. – № 22 (275). – С. 90–95.
5. Бакалець О. А. Нові знахідки празьких грошів XIII – XV ст. на території Поділля / О. А. Бакалець // Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки. – Черкаси, 2014. – № 22 (315). – С. 56–62.
6. Бакалець О. А. Актуальні проблеми української нумізматики, генеалогії та історичного краєзнавства (за письмовими та скарбовими джерелами) // О. А. Бакалець. – Львів: Магнолія, 2015. – 232 с.
7. Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок / О. А. Бакалець, О. В. Пінкашевич, В. О. Шапринський // Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар

- магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С. 182-198.
8. Бакалець О. А. Молдавські монети на подільському ринку другої половини XIV – XV ст. (за скарбовими джерелами) / О. А. Бакалець // Наукові записки Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія: Вип. 25. – Вінниця, 2016. – С. 132-151.
9. Бакалець О. А. Роль польської монети в грошовому обігу Поділля (друга половина XIV – XVI ст. // Вісник аграрної історії. Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ – Слупськ, 2016. – Вип. 18. – С. 64-70.
10. Білецька О. В. Грамоти подільських князів Коріатовичів як джерела до вивчення історії Поділля XIV ст. / О. В. Білецька // Записки історичного факультету ОНУ ім. І. Мечникова. – Одеса, 2002. – Вип. 12. – С. 415-423.
11. Дашкевич Я. Р. Поділля: Виникнення і значення назви / Я. Р. Дашкевич // Збірник матеріалів VIII Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 1990. – С. 34-40.
12. Козубовський Г. А. Монетне карбування в Україні XIV – XVст. / Г. А. Козубовський // Вісник НБУ. – 1996. – № 1. – С. 76-83.
13. Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму / М. Ф. Котляр. – К.: Наукова думка, 1971. – 175 с.
14. Котляр М. Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. / М. Ф. Котляр. – К.: Наукова думка, 1981. – 240 с.
16. Молчановский Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года. – К., 1885. – С. 170-225.
17. Орлик В. М. Монеты государства Тевтонского ордена в Пруссии в составе денежных и денежно-вещевых кладов, найденных на территории Украины / В.М. Орлик // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 33. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 39-45.
18. Саввов Р. Подольский полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве // Материалы Белорусской международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015.
19. Погорілець О. Г., Саввов Р. В. Монета подільського князя Костянтина / О. Г. Погорілець, Р. В. Саввов // Нумізматика і фалеристика. – 2004. – № 3. – С. 24-29.
20. Погорілець О. Г. Рахункові одиниці подільської землі і Галицької Русі «подільська копа» і «руська копа» (II пол. XIV – XV ст.) – до питання про виникнення і монетне наповнення / О. Г. Погорілець // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматика у системі спеціальних галузей історичної науки» (5-6 листопада 2015 р.). – Кіровоград – Київ – Переяслав-Хмельницький, 2015. – С. 48-49.
21. Погорілець О. Г., Саввов Р. Про нові знахідки монет подільського князівства / О. Г. Погорілець, Р. В. Саввов // Нумізматика і фалеристика. – 2007. – № 4. – С. 28-31.
22. Шостопал А. Монети XIV ст. карбовані на Поділлі / А. Шостопал // Нумізматика і фалеристика. – 2007. – №2. – С. 24-26.
23. Шостопал А. Скарби Черкащини. – Черкаси, 2007. – 120 с.

Автор статті, собрав и изучив данные об 62 подольских кладах второй половины XIV в., делает попытку раскрыть особенности счёта, обращения денег, роль европейских монет и денег местной чеканки на денежном рынке Подольского княжества второй половины XIV в. Подольское княжество возникло на территории исторического Понизья Днестра в 1345 г., за способствовала геополитическая ситуация в 40–50-х годах XIV в. в соседних государствах: Галицко-Волынской земле, Молдавии, Золотой Орде, Литве, Польше и Венгрии. Новые державообразующие процессы на Подолье усиливаются в середине XIV в. после падения Галицко-Волынского государства в 1340 г. и смерти могущественного золотоордынского хана Джанибека (1313 – 1339). Власть Золотой Орды на запад от Днепра начала ослабевать, что использовала Литва, захватив Волынь. В середине 1340-х годов, вследствие борьбы за наследство Галицко-Волынского княжества (Галицкая Русь), возникло новое государственное-территориальное образование – Подольское княжество.

Проблемам возникновения, функционирования Подольского княжества, особенностям денежного обращения, идентификации монет, метрологическим показателям «подольских полугрошиков» Костянтина Кориатовича, европейских монет исследуемого периода приурочили свои научные исследования украинские историки и нумизматы: Н. Котляр, Я. Дашкевич, О. Погорілець, А. Крыжановский, Р. Шуст, А. Шостопал, Р. Саввов, А. Бакалець. Важным событием в годы правления Кориатовичей на Подолье, что свидетельствовало о их власти и самостоятельности, стала чеканка собственной серебрянной монеты «подольского полугрошика» во времена князя и дедича Подолья Костянтина Кориатовича (1380 – 1388/91) и серебрянного денария во время княжения Фёдора Кориатовича (1388 – 1394). С развитием

укреплённых подольских городов, ремёсел, сельского хозяйства, местной и транзитной международной торговли, жалование Каменцу в 1374 г. магдебургского права, на Подолье в денежном обращении появились серебряные полугроши – галицко-русские грошики Галицкой Руси, пражские гроши Чехии, краковские гроши и полугроши Польши, серебряные дирхемы и медные пулы Золотой Орды, денарии Венгрии, гроши и полугроши Молдавского, Подольского, Киевского, Новгород-Сиверского княжеств, гроши и пфениги отдельных государственных земель Священной Римской империи, милиарисии Византии, золотые цехины и флорины Италии. Топография находок (17), в которых присутствовали подольские полугроши Костантина Кориатовича (Хмельниччина, Виниччина, Тернопольщина, Черкасчина, Киевщина, Івано-Франковщина, Румыния, Молдова и Венгрия) красочно показывает их роль как местных монет на подольском рынке, так и в международной торговле.

Подробный анализ Смотрицкого 2012 г., Немировского 2015 г. и Павловского 2016 г. кладов свидетельствует о том, что вместе с традиционной для этого времени польской, венгерской, чешской, золотоордынской, галицкой, молдавской монетой, местные подольские полугроши в Подольском княжестве были очень популярны, о чём также свидетельствуют 9 граммов литовского князя Витовта конца XIV – начала XV вв. В денежном обращении Подолья в исследованный период использовались счётные единицы: копа, которая составляла 60 грошей, полукопа (30 грошей), татарская, новгородская и литовская гривны (весом 196-206 г серебра) и реальные деньги: грош, полугрош, тернарій, денарій, дирхем, пул.

Ключовые слова: Подольское княжество, пражский грош, галицко-русский грошик, подольский полугрошик, денарий, пул, дирхем, полугрош.

The author of the article, having collected and processed data on 62 Podilia treasures of the second half of the 14th century, attempts to reveal the features of the counting, the circulation of money, the role of European coins and the money of mintage on the money market of the Podilia principality of the second half of the XIVth century. The Podilia principality appeared on the territory of the historical Poniizia in 1345, according to other sources in 1352 and ceased to exist in 1403. Its origin was promoted by the geopolitical situation in the 40–50s of the XIVth century. In particular, in the neighboring states of the Halychyna and Volyn, Moldova, the Golden Horde, Lithuania, Poland and Hungary. The new government processes in Podilia intensify in the middle of the XIVth century after the fall of the Halychyna and Volyn state in 1340, and the death of the powerful Golden Horde Khan Janibek (1313 – 1339). The power of the Golden Horde to the west of the Dnieper began to weaken, than Lithuania took advantage of capturing Volyn. In 1379 the Koriatovychs princes began a large-scale reconstruction of the Kamenets castle, where the capital of the Podilia principality was moved from Smotrych. In 1380, in the battle with the troops of Khan Mamaia, Prince Alexander was killed, and Konstantin Koriatovich became his follower (1380–1388/91), who "managed Podilia land quite independently, but not for long".

At that time, the traditional eastern trade of the merchants of Halychyna with the Balkan countries, the Moldavian principality, the Crimean-Genoese cities passed through Podilia towns of Satanov, Smotrych, Kamenets, Horodok and Dunaevtsi, as is evidenced by the treasures that were found on these countries from the late XIVth and early XVth centuries. The collection of the Podilia money market in the second half of the XIVth century was rather wide and varied: it was mainly European silver money, half-pint and denarius of Poland, Hungary, Austria, Lithuania, Moldova, Podilia and Kyiv principality, silver denarius and copper pools of the Golden Horde. Among some treasures also there are ingots of silver hryvnias of Tatar, Novgorod, Chernihiv and Lithuanian types.

A significant event during the Koriatovychs reign in Podilia was the chasing of his own silver coin – "Podilia half-pint" under the prince and landowner of Podilia Kostyantyn Kariatovych (1380 – 1388/91) and silver denarius during the reign of Fedor Koriatovych (1388 – 1394). Half-pints of Podilia principality were minted at a high artistic and technical level on silver coins with a diameter of about 18 mm and weighing about 1 g (sample 875–925). The weight and diameter of the half-pint of Kostyantyn and Louis (1379 – 1382) or Vladyslav Opolskyi (1372 – 1378) were almost identical and amounted to half of the Prague penny. In our opinion, the sensational findings in 2012 – 2017 of another 10 coins of the end of the XIVth and the beginning of the XVth century, in which more than 110 Podilia half-pints are presented, attest their widespread use by the population of Podilia in local money circulation and trade.

Having examined the topography of the coins finding in Podilia of the second half of the XIVth century, we draw the following conclusions. With the development of fortified cities, crafts, agriculture, local and transit international trade in Podilia, there are silver coins of Halychyna, Czechia, Poland,

Golden Horde, Hungary, Moldavia, Podilia, Kyiv, Novgorod-Siverskyi principalities, separate state formations of the Holy Roman Empire, Byzantium and Italy in the circulation of money. Topography treasures finding (17), in which Podilia half-pint of Kostyantyn Koriatovych are presented (Khmelnitsky, Vinnytsia region, Ternopil, Cherkassy, Kyiv, Ivano-Frankivsk, Romania, Moldova and Hungary) clearly shows either their role as local coins in the Podolsk market or the role in international trade. The coinage of their own coin in Podilia at Smotrytsk and Kamenets Mints in the 80s of the XIVth century testifies to the relative independence and power of the Podilia principality, headed by the prince and landowner Konstyantyn Koriatovych (1380 – 1388/91). A detailed analysis of Smotrytsk 2012, Nemyriv 2015 and Pavlovsk 2016 treasures show that along with the traditional Polish, Hungarian, Czech, Golden Horde, Halician, Moldavia coins, the Podilia half-pints in the Podilia principality are quite popular, also the letters of the Lithuanian prince Vytautas beginning of the XVth century. In the monetary circulation of Podilia in the period under review, there were countable units: a cop, which amounted to 60 pennies, half a stone (30 groschen), a hryvnia (a weight hryvnia of 196–206 g of silver), and real money: penny, pivgris, Ternar, denarius, Danga, dirham, pool.

Key words: Podilia principality, Prague money, Halician-Russian money, Podilsky semi-money, denarius, pool, dirham, half-pint.

1. Bakalets O. A. Skaby Barskoi zemli Podillia: istoryko-numizmatychnе doslidzhennia (XIV – pochatku XV st.) / O. A. Bakalets. – Bar – Vinnytsia, 2017. – 128 s.
2. Bakalets O. A. Skarby Podillia XIV – seredyny XVII st. Dokumenty ta materialy. – Bar-Vinnytsia-Kamianets-Podilskyi – Khmelnytskyi – Kyiv, 2017. – 200 s., il.
3. Bakalets O. A. Zobrazhennia kholodnoi zbroi na yevropeiskykh monetakh XIV – seredyny XVII st. z skarbiv Podillia / O. A. Bakalets // II Mizhnarodna zbroieznavcha konferentsiia: tezy dopovidei. – Kyiv, 16-18 travnia 2016 r. – S. 30-34.
4. Bakalets O. A. Lysohirskiy ta Yurynetskyi monetni skarby yak dzherela vyvchennia hroshovoho obihu Podillia v XIII – pochatku XVII st. / O. A. Bakalets // Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu: istorychni nauky ta dzhereloznavstvo. – Cherkasy, 2013. – # 22 (275). – S. 90–95.
5. Bakalets O. A. Novi znakhidky prazkykh hroshiv XIII – XV st. na terytorii Podillia / O. A. Bakalets // Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya Istorychni nauky. – Cherkasy, 2014. – # 22 (315). – S. 56–62.
6. Bakalets O. A. Aktualni problemy ukrainskoi numizmatyky, henealohii ta istorychnoho kraieznavstva (za pysmovymy ta skarbovymy dzherelamy) // O. A. Bakalets. – Lviv: Mahnoliia, 2015. – 232 s.
7. Bakalets O. A. Monety Podilskoho kniazivstva kintsia XIV st. chasu pravlinnia Kostiantyna Koriatovycha: topografiia znakhidok / O. A. Bakalets, O. V. Pinkasevych, V. O. Shaprynskyi // Barska zemlia Podillia: yevropeiska spadshchyna ta perspektyvy staloho rozvytku. Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi konferentsii, prysviachenoj 615-y richnytsi pershoi dokumentalnoi zghadky pro m. Rov, 475-y richnytsi nadannia m. Bar mahdeburzskoho prava ta 150-richchiu z dnia narodzhennia M. S. Hrushevskoho. – Bar: KPP BRD, 2016. – S. 182-198.
8. Bakalets O. A. Moldavski monety na podilskomu rynku druhoi polovyny XIV – XV st. (za skarbovymy dzherelamy) / O. A. Bakalets // Naukovi zapysky Vinnytskoho DPU im. M. Kotsiubynskoho. Seriya: Istorii: Vyp. 25. – Vinnytsia, 2016. – S. 132-151.
9. Bakalets O. A. Rol polskoi monety v hroshovomu obihu Podillia (druha polovyna XIV – XVI st. // Visnyk ahrarynoy istorii. Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. – Kyiv – Slupsk, 2016. – Vyp. 18. – S. 64-70.
10. Biletska O. V. Hramoty podilskykh kniaziv Koriatovychiv yak dzherela do vyvchennia istorii Podillia XIV st. / O. V. Biletska // Zapysky istorychnoho fakultetu ONU im. I. Mechnykova. – Odesa, 2002. – Vyp. 12. – S. 415-423.
11. Dashkevych Ya. R. Podillia: Vynyknennia i znachennia nazvy / Ya. R. Dashkevych // Zbirnyk materialiv VIII Podilskoi istoryko-kraieznavchoy konferentsii. – Kamianets-Podilskyi, 1990. – S. 34-40.
12. Kozubovskiy H. A. Monetne karbuвання v Ukraini XIV – XVst. / H. A. Kozubovskiy // Visnyk NBU. – 1996. – # 1. – S. 76-83.
13. Kotliar M. F. Hroshoviy obih na terytorii Ukrainy doby feodalizmu / M. F. Kotliar. – K.: Naukova dumka, 1971. – 175 s.
14. Kotliar M. F. Narysy istorii obihu y lichby monet na Ukraini XIV – XVIII st. / M. F. Kotliar. – K.: Naukova dumka, 1981. – 240 s.
16. Molchanovskiy N. Ocherk izvestiy o Podolskoi zemle do 1434 hoda. – K., 1885. – S. 170-225.
17. Orlyk V. M. Monety hosudarstva Tevtonskoho ordena v Prussyy v sostave denezhnykh y denezhno-veshchevykh kladov, naidemykh na terytorii Ukrainy / V.M. Orlyk // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. – Vyp. 33. – Pereiaslav-Khmelnitskyi, 2013. – S. 39-45.
18. Savvov R. Podolskyi poluhrosh i denezhnoe obrashchenye v Podolskom kniazhestve // Materyaly Belorusskoi mezhdunarodnoi nauchno-praktycheskoi numyrmatycheskoi konferentsyy. – Mynsk, 2015.
19. Pohorilets O. H., Savvov R. V. Moneta podilskoho kniazia Kostiantyna / O. H. Pohorilets, R. V. Savvov // Numizmatyka i falerystyka. – 2004. – # 3. – S. 24-29.

20. Pohorilets O. H. *Rakhunkovi odynytsi podilskoi zemli i Halyskoi Rusi «podilska kopa» i «ruska kopa» (II pol. XIV – XV st.) – do pytannia pro vynykennia i monetne napovnennia / O. H. Pohorilets // Tezy dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Aktualni problemy numizmatyky u systemi spetsialnykh haluzei istorychnoi nauky» (5-6 lystopada 2015 r.). – Kirovohrad – Kyiv – Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2015. – S. 48-49.*
21. Pohorilets O. H., Savvov R. *Pro novi znakhidky monet podilskoho kniazivstva / O. H. Pohorilets, R. V. Savvov // Numizmatyka i falerystyka. – 2007. – # 4. – S. 28-31.*
22. Shostopal A. *Monety XIV st. karbovani na Podilli / A. Shostopal // Numizmatyka i falerystyka. – 2007. – #2. – S. 24-26.*
23. Shostopal A. *Skarby Cherkashchyny. – Cherkasy, 2007. – 120 s.*

ДОДАТКИ

Додаток А. Знахідки скарбів монет XIV ст. на території Поділля

№ 1. с. Стара Пісочна Городоцького р-ну Хмельницької області. У 2003 р. виявлено скарб із 324 срібних монет.

Подільське князівство: князь Костянтин Коріатович (1380 – 1388/91) півгриш, «подольський полугрошик» першої половини 80-х років XIV ст. I типу. На аверсі монети відкарбований герб князів Коріатовичів – Святий Юрій-зміборець та круговий дзеркальний напис (у зворотньому напрямку): «+MONETA* CONS[TANTINI] (Монета Костянтина)». На реверсі відкарбований герб угорських королів з династії Анжу та круговий напис: «[D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI]NI*DE SMOTRIC (князя, дідача та господаря Смотрича)». Монета виготовлена із срібла високої проби, її вага складає 1,01 г, діаметр – 17,6 мм.

Чехія: Вацлав III (IV), празькі гроші – 60.

Польща: Людовік Угорський, галицько-руські грошики – 1; Ягайло, галицько-руські грошики – 126; львівські півгроші – 27; польські півгроші – 49; польські тернарії – 25.

Молдовське князівство: Петру Мушата (1375 – 1392), гриш – 1; Александр Добрий, подвійні гроші – 1, гроші – 3, півгроші – 4.

Київське князівство: наслідування дирхемам Джанібека (1342 – 1357) – 8.

Золота Орда: джучидські дирхеми – 10.

Литва: Вітовт (1392 – 1430), денарії з колюмною та списом і хрестом – 5; монета «печатка» 1.

Тевтонський Орден: магістр Кюхмейстер, шилінг – 2.

Золота Орда: джучидські дирхеми – 10.

Джерела: Авторський опис Саввова Р. – 2 с.; Саввов Р. Подольський полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве // Материалы Белорусской Международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015, № 3.

№ 2. м. Смотрич. Городоцький р-н, Хмельницької області. У 2012/2015 р. на орному полі виявлено скарб із 1290 срібних монет XIV ст. Монети Подільського князівства, карбовані князем Костянтином Коріатовичем (1380 – 1388/91) в м. Смотричі.

Подільське князівство: Костянтин Коріатович (1380 – 1391), подільські півгроші – 50.

На лицьовому боці 44 монет I типу відкарбований герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-Зміборець та напис: «[M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина)». На зворотному боці викарбуваний герб угорських королів з династії Анжу та круговий напис: «+D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE (князя, дідача та господаря Смотрича). Монети виготовлені із срібла, вагою 0,72 – 1.01 г, діаметром 1,76 – 1,85 см. На 6 монетах II типу на зворотному боці відкарбовано голову стауса з короною на голові і підковою у дзьобі.

Чехія: Ян Люксембурзький (1310 – 1346) та Карло I (1346 – 1378), празькі гроші – 179 (з них 173 обрізаних).

Польща: Казимир III (1333–1370), галицько-руські грошики – 42 (з них 11 обрізаних до норми грошиків Людовіка Угорського); Владислав Опольський (1372–1378), галицько-руські грошики – 61 (з них 6 наслідувань, 6 обрізаних та один грошик із зображенням орла);

Угорщина: Людовік Угорський (1342 – 1382), галицько-руські грошики – 931; Марія Угорська (1382 – 1386/1395), денарії – 7 (2 з них пізнього типу без ініціалів Марії карбування 1384/1385 рр., 1 денарій мідний, фальшивий).

Молдовське князівство: Петру Мушат (1375 – 1392), молдавські гроші – 11 (усі раннього типу з 7 ліліями на гербовому щиті).

Новгород-Сіверське князівство: Корибут (1382 – 1404), наслідування джучидському дирхеми – 1.

Київське князівство: наслідування дирхемам Джанібєка (1342 – 1357) – 1.

Золота Орда: Тохтамиш (1380 – 1395), джучидські дирхеми та їх наслідування – 5 (1 – недатований, 4 – наслідування).

Литва: 2 срібні гривні скарбу, вагою 205 г та 195 г, близькі за своєю формою та розмірами 11–12 см до гривень литовського типу кінця XIV ст. – першої половини XV ст.

Наймолодшими монетами скарбу є: півгроші Подільського князя Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/91), молдовські гроші Петру Мушата, дирхеми хана Тохтамиша (1380 – 1395) та угорські денарії Марії Угорської (1382 – 1386/1395). Найстарішою монетою скарбу є празькі гроші Яна Люксембурзького (1310 – 1346). Період накопичення грошей Смотрицького скарбу становить близько 50 років. Смотрицький комплекс був захований не раніше середини 80-х років XIV ст.

Джерела: Саввов Р. *Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича* / Р. Саввов // *Львівські нумізматичні записки*, № 8 – 9, 2012. – С. 10 – 17; Саввов Р.; Бакалець О. А. *Нові знахідки празьких грошів XIII – XV ст. на території Поділля* // *Актуальні проблеми української нумізматички, генеалогії та історичного краєзнавства (за письмовими та скарбовими джерелами)* / О. А. Бакалець. – Львів: Магнолія, 2015. – С. 189–197.

№ 3. с. Черче І. Чемеровецького р-ну Хмельницької області. У 2009 р. виявлено на полі скарб із 615 срібних монет.

Подільське князівство: Костянтин Коріатович (1380 – 1388/91), срібний півгіш – 19. На лицьовому боці 13 монет I типу відкарбований герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-Змієборець. Написи на монеті Костянтина виконані латиною в готичному стилі з іменем правителя і його титулами: «[M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина)». На зворотному боці подільських монет викарбований герб угорських королів з династії Анжу та круговий напис: «+D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE SMOTRIC (князя, дідача та господаря Смотрича. Вага монет становить 1- 1,02 г, діаметр 17,8- 18 мм.

На 6 монетах II типу відкарбований герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-Змієборець та напис: «[M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина)». На зворотному боці монет викарбований старий герб угорських королів з династії Анжу – голова страуса з короною та підковою у дзьобі та круговий напис: +D(UCIS) H(EREDIS ET) D(OMINI DE): PODOLI [A] (князя, дідача та господаря Поділля).

Чехія: Ян Люксембурзький (1310 – 1346) та Карло I (1346 – 1378), празькі гроші – 200.

Польща: Казимир III (1333 – 1370), галицько-руські грошики – 11; Владислав Опольський (1372 – 1378), галицько-руські грошики – 23, Людовік Угорський (1342 – 1382), галицько-руські грошики – 160.

Угорщина: Людовік Угорський (1342–1382), денарії («сарацини»/ «престол») – 30.

Молдовське князівство: Петру Мушата (1375 – 1392), гроші – 15 (всі монети раннього типу з 7 ліліями на гербовому щиті).

Київське князівство: наслідування дирхемам Джанібєка (1342 – 1357) – 2.

Золота Орда: джучидські дирхеми – 150.

Сілезія: європейські монети – 5. Частина подільських монет скарбу опублікована.

Джерела: Авторський опис Саввова Р. О. – 1 с.; Саввов Р. *Подольський полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве* // *Материалы Белорусской Международной научно-практической нумізматической конференції.* – Минск, 2015 – № 1.

№ 4. с. Сатанівська Слобідка. Городоцький р-н, Хмельницької області. У 2012 р. на полі поблизу шляху місцевим жителем викопаний скарб з 137 срібних монет кінця XIV ст.

Польща: Казимир III (1333 – 1370), галицько-руські грошики – 26 (з них 11 обрізаних); Владислав Опольський (1372 – 1379), галицько-руські грошики – 41 (з них 6 наслідувань, 6 обрізаних та один грошик із зображенням орла);

Угорщина: Людовік Угорський (1342 – 1382), срібні галицько-руські грошики – 65 шт.

Польща: Владислав II Ягайло (1386 – 1434), півгроші потерті – 4.

Подільське князівство: Подільський срібний півгіш князя Костянтина Коріатовича (1380–1388/91) першої половини 80-х років XIV ст. – 1. На лицьовій стороні монети зображений герб князів – Св. Юрій-змієборець, напис: [M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина). На зворотній стороні зображено старий герб угорських королів з династії Анжу – голова страуса з

короною та підковою у дзьобі та круговий напис: +D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE PODOLI [A] (князя, дідича та господаря Поділля).

Вага монети – 1 г, діаметр 18, 5 мм. Найстаріші монети скарбу – срібні галицько-руські грошики Людовіка Угорського (1342 – 1382), наймолодші – срібні півгроші Владислава II Ягайла (1386 – 1434) кінця XIV початку XV ст.

Джерела: Авторський опис Бакальця О., Косака В –1 с.

№ 5. С. Павлівка. Тальніцький р-н Черкаської області. Весною 2016 р. в коріннях дерева пограничної посадки між Черкаською та Кіровоградською областями поблизу р. Синюха виявлено залишки шкіряного гаманця із 2 півгрошами подільського князя Костянтина Коріатовича (1380 – 1388/94) та 4 галицько-руськими грошиками короля Людовіка Угорського (1370 – 1382). Вага подільського півгрошика становить 0,99 г, фрагмента – 0, 21 г. На фрагменті подільського півгрошика Костянтина Коріатовича прослідковується зображення св. Георгія Змієборця, на зворотному боці монети – герб угорської династії Анжу із зображенням геральдичного щита із ліліями. На лицевій стороні цілого півгроша Костянтина зображений герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-змієборець на коні із списом у правій руці та круговий напис:[M]ONET[A]* CONSTA(N)(TIN[I] (Монета Костянтина). На зворотній стороні зображено старий герб угорських королів з династії Анжу – голова страуса з короною і підковою у дзьобі та круговий напис: +D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI[N]I*DE PODOLI [A] (князя, дідича та господаря Поділля).

Джерела: Авторський опис Бакальця О. А., Пінкасевица О. В. – 1 с.

Додаток Б. Європейські срібні монети XIV ст. із подільських скарбів

1. Подільське князівство, Костянтин Коріатович (1380-1388/91), подільський полугрошик б. д.

с. Черча Чемеровецький р-н Хмельницької області, 2012 р. Вага 1,19 г, діаметр 17,5 мм, проба – 900.

2. Подільське князівство, Костянтин Коріатович (1380-1388/91), подільський полугрошик б. д.

с. Павлівка Тальніцький р-н Черкаської обл., 2016 р. Вага 0,99 г, діаметр 18 мм

3. Польське королівство, Казимир Великий (1333-1370), галицько-руський грошик м. Львова.

с. Сатанівська Слобідка Городоцького р-ну Хмельницької області, 2012 р. Вага 1 г, діаметр 18,5 мм

4. Подільське князівство, Костянтин Коріатович (1380-1388/91), подільський полугрошик б. д.

смт Смотрич Кам'янець - Подільський р-н. Вага 1, 02 г, діаметр 18 мм, проба – 900, 2012 р.

5. Польське королівство, Владислав Опольський (1372-1379), галицько-руський грошик м. Львова.

смт. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл., 2012 р. Вага 1,25 г

6. Польське королівство, Владислав Опольський (1372-1379), галицько-руський грошик м. Львова 1386 р.

с. Словіта Золочівський р-н Тернопільської області, 2015 р

7. Польське королівство, Людовік Угорський (1342-1382), галицько-руський грошик

с. Павлівка Тальнівського р-ну Черкаської обл., 2016 р. Вага 1.0 г, діаметр 18 мм

8. Польське королівство, Людовік Угорський (1342-1382), галицько-руський грошик

м. Хмельницький, 2016 р. Вага 1,01г, діаметр 18 мм

9. Київське князівство, Володимир Ольгердович (1363-1398), срібна монета 80-х рр. XIV ст.

Козятинський р-н Вінницької області, 2014 р.

10. Польща, Владислав II Ягайло (1386-1434), кварталник руський

с. Григорівка Могилів-Подільський р-н Вінницької області, 2011 р.

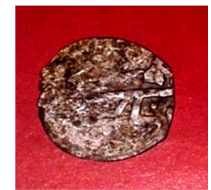
11. Чехія, Вацлав II (1278-1305), празький гріш б. д.

с. Польний Мукарів Городоцького р-ну Хмельницької області, 2011 р. Вага 3,44 г

12. Новгород-Сіверське наслідування Дмитра Корибути (1382-1404) джучидським дирхемам б. д.

с. Городище Глухівський р-н Сумської обл., 2015 р.

13. Золота Орда, хан Узбек (1313-1341), мідний пул б.д.

с. Горбівці Літинського р-ну Вінницької області, 2011 р.

14. Золота Орда, хан Джанібек (1341-1357), срібний дирхем б.д.

с. Польний Мукарів Городоцький р-н Хмельницької області, 2014 р.

15. Польське королівство, Владислав Ягайло (1386-1434), коронний півгріш б.д.

с. Ялтушків Барського р-ну Вінницької області, 2014 р.

16. Золота Орда, срібний дирхем кінець XIV-початок XV ст.

м. Хмельницький, 2016 р.

17. Молдавське князівство, Петру Мушата (1374-1391), гріш (м. Сучава).

с. Лисогірка
Городецького р-ну
Хмельницької області,
2011 р. Вага 0,88 г,
діаметр 20 мм

18. Велике князівство
Литовське, князь Вітовт
(1392-1430),
денарій б. д

с. Лисогірка
Городецького р-ну
Хмельницької області,
2011 р.

19. Подільське князівство,
Федір Коріатович (1388-
1394), подільський
денарій.

смт Сосниця Чернігівська
області. Вага 0,77 г,
діаметр 1,2 мм, проба –
600, 1911р.

20. Угорське
королівство, Марія
Угорська (1385-1386),
б.д.

с. Лисогірка
Городецького р-ну
Хмельницької області,
2011 р.

Додаток В. Таблиця 1. Топографія розміщення скарбів монет другої половини XIV ст. на території історичного Поділля

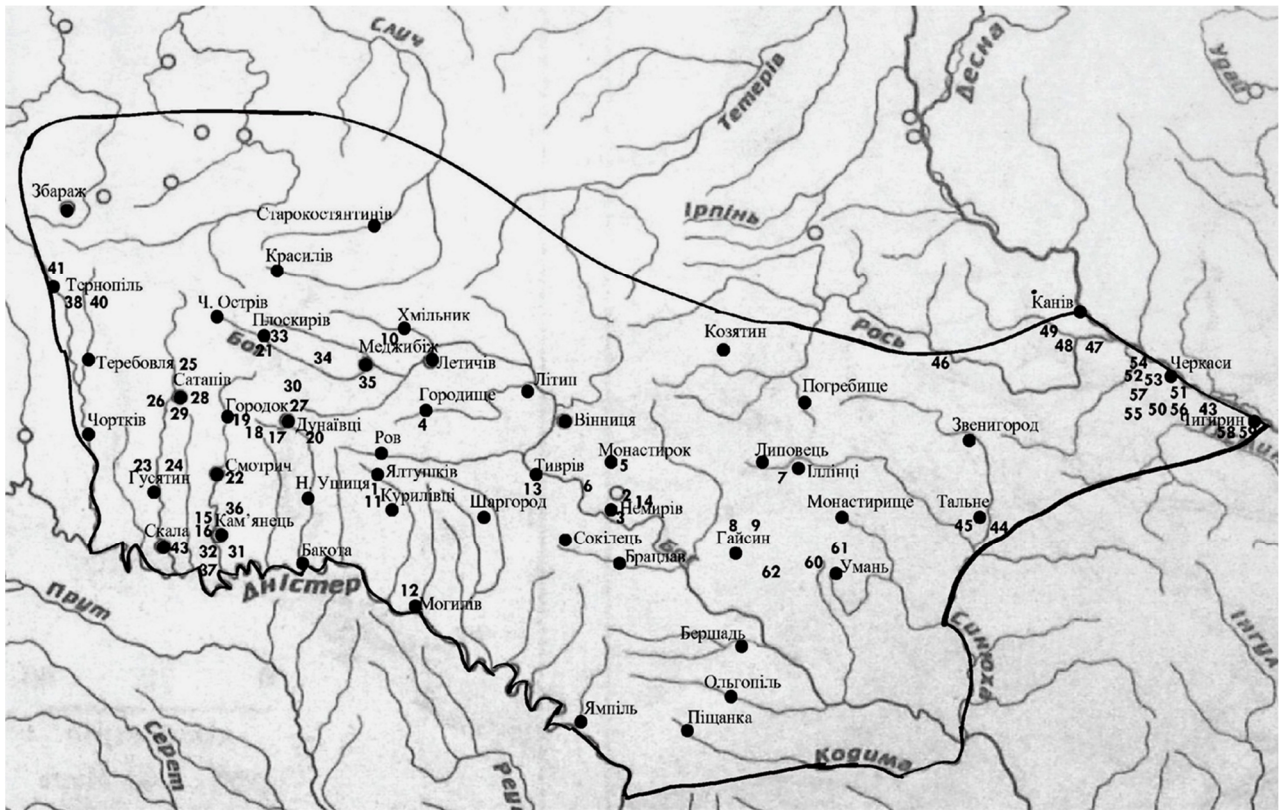
№ п/п	Область	Скарби другої половини XIV ст.
1	Вінницька	14
2	Хмельницька	22
3	Тернопільська	6
4	Черкаська	20
Всього	4 області	62

Додаток В. Таблиця 2. Монетні скарби Поділля II пол. XIV ст. за державною приналежністю

№ п/п	Назва держави	Скарби II пол. XIV ст.	Місце держави
1	Польща	14 (22,58 %)	V
2	Чехія	19 (30,64 %)	III
3	Угорщина	6 (9,67 %)	VI
4	Золота Орда	25 (40,32 %)	II
5	Подільське князівство	17 (27,41 %)	IV
6	Молдавське князівство	6 (9,67 %)	VII
7	Литовське князівство	10 (16,12 %)	VI
8	Галицька Русь (в складі Польщі)	28 (45,16 %)	I
9	Київське князівство (в складі Литви)	6 (9,67 %)	VII
10	Новгород-Сіверське князівство	1 (1,61 %)	IX
11	Тевтонський орден в Пруссії	2 (3,22 %)	VIII
12	Візантійська імперія	1 (1,61 %)	IX
13	Кримське ханство	1 (1,61 %)	IX
14	Генуезькі колонії в Криму	–	–
15	Білгород	–	–
16	Венеція	1 (1,61 %)	IX

17	Священна Римська імперія	2 (3,22 %)	VIII
18.	Австрія	2 (3,22 %)	VIII
	Всього скарбів	62	

Додаток Г. Топографія знахідок скарбів монет др. пол. XIV - на теренах Поділля

© Бакалець О. А.

Стаття надійшла до редколегії 31. 10. 2017